

COVID -19 Sonrası “Yeni Normal” Düzen – Bağışıklık Sertifikaları

Covid-19 etkisi ile neredeyse tüm dünyada etkisini derinden gördüğümüz bir dönem yaşadık, yaşamaya devam ediyoruz zira ülke ekonomilerinin bu dönemde yaşadığı olumsuz etkiyi azaltma ve normale dönüş çalışmalarında sunulan teşvik ve yardım paketlerinin yanı sıra, olabildiğince kısa sürede normal yaşantıya dönerek ekonominin canlanması için birçok fikir ileri sürülmektedir. Bu fikirlerden biri de bağışıklık sertifikalarıdır.

Son zamanlarda start up şirketleri de Covid-19 bağışıklık sertifikaları pasaport uygulamaları geliştirmede adeta birbirleriyle yarışır durumdalar. Financial Times’da yayınlanan yazıya göre¹, teknoloji şirketleri normal hayata dönüşte bağışık olan kişileri sertifikalandıran dijital kimlik sistemleri geliştirmeyi amaçlıyorlar. Türkiye’de de son günlerde seyahatler için zorunlu kılınan HES kodu da Sağlık Bakanlığı tarafından kişilerin yurt içinde seyahat etmeleri için almaları zorunlu kılınan bir kontrol sistemi olarak koda sahip kişileri sağlık durumları hakkında sertifikalandırmaktadır ve seyahat etmelerine olanak vermektedir.

1. DÜNYADA BAĞIŞIKLIK SERTİFİKALARI

Covid-19 geçirip iyileşen insanlara kan testi yaparak kanında Covid-19 antikor bulanan kişilere bağışıklık sertifikası vermeyi ve bu kişilerin iş hayatına dönmesinin tartışıldığı bazı ülkeler bulunmaktadır. Covid-19 geçiren kişilere açık rızaları olması durumunda kan testinin yapılacağı ancak kan testi olmaları için ikna edilmeye çalışılacakları söylenmektedir.

İlk olarak Alman araştırmacılar tarafından insanlara test yapılması ve bu testin sonucunda kanında Covid-19 antikor bulanan insanlara (yani Covid-19 geçirip iyileşen kişilere) “bağışıklık sertifikası” verilmesi önerilmiştir. Böylece bu insanlar tedbirlere takılmadan ekonomik hayatı normalleştirebileceklerdir.² Nisan sonu itibarıyla Almanya’da ülke çapında antikor testleri yapmaya başlandığı söylenmektedir³ ancak henüz bağışıklık sertifikasıyla ilgili bir gelişme bulunmamaktadır.

¹ <https://on.ft.com/2XzMbvV>

² <https://www.newsweek.com/germany-antibodies-tests-general-public-immunity-certificates-1494934>

³ <https://www.businessinsider.com/germany-covid-19-antibody-testing-nationwide-2020-4?IR=T>

Büyük Britanya’da da Almanya’dakine benzer şekilde Covid-19 olup iyileşen kişilere “bağışıklık sertifikası” verilmesi değerlendirilmektedir.⁴ Britanya’da da antikor testleri ilk aşamada 20.000 kişiye yapılmaya başlanmıştır.⁵ Henüz kesinleşmiş bir bilimsel veri bulunmasa da Covid-19 olup iyileşen kişilerin en az 2-3 ay en fazla ise 2-3 yıl Covid-19’a karşı bağışıklığı olduğu tahmin edilmektedir.

Aynı şekilde, İtalya’da da kanında Covid-19 antikoru bulunan kişilere bir “Covid-pass” verilmesi ve bu kişilerin kısıtlamalardan muaf olarak çalışma hayatına dönmeleri planlanmaktadır. İtalya’nın Veneto bölgesinde öncelikle sağlık çalışanları ve kamu görevlilerinden olmak üzere 100.000 kişiden kan örneği alınması ve antikor testi yapılması planlanmış, Veneto bölgesindeki Vo şehrinin valisi Guliano Martini, kan testine katılmak istemeyenlerin kapısına gidilip ikna edilmeye çalışılacağını söylemiştir.⁶ İtalya’da da özellikle Covid-19’dan en çok etkilenen bölgelerde 150.000 kişiyi kapsayacak şekilde antikor testleri yapılmaya başlanmıştır.⁷

Amerika’da da benzer şekilde Covid-19 geçirip iyileşen kişilere “certified recovered” belgesi verilmesi ve bu kişilerin iş hayatına dönmeleri konuşulmaktadır. Ancak kimsenin test olmaya zorlanamayacağı ve sadece rızası ile test olanların bu belgeyi alacakları söylenmektedir. U.S. Equal Employment Opportunity Commission’a göre “certified recovered” insanlara işe alımda öncelik tanınması enfekte olmamış kişilere karşı bir ayrımcılık yaratmamaktadır. Öte yandan New York Valisi Andrew M. Cuomo gençlerin ve Covid-19 geçirip iyileşen insanların işlerine geri dönmesiyle ilgili bir strateji geliştirdiklerini söylemiştir.⁸

Şili ise Covid-19 geçirip iyileşen kişilere bağışıklık sertifikası verecek ilk ülke olacak gibi görünmektedir. Şili hükümeti 20 Nisan’da yapılan açıklamada bağışıklık sertifikası verilmesiyle ilgili olarak çalışmaların başlatıldığını ve en kısa sürede bu sertifikaların verilip Covid-19 geçirip iyileşen kişilerin ekonomik hayata dönmelerinin sağlanacağını söylemiştir.⁹

Öte yandan birçok özel kuruluş da bu bağışıklık sertifikalarının güvenli bir şekilde verilebileceği ve veri korumasıyla ilgili problemlerin yaşanmayacağını söylediği uygulamalar ve yazılımlar üretmeye başlamıştır.¹⁰

4 <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/immunity-certificates-the-passport-to-a-new-life-after-coronavirus/articleshow/74963050.cms>

5 <https://www.gov.uk/government/news/government-begins-large-scale-virus-infection-and-antibody-test-study>

6 <https://www.nytimes.com/2020/04/04/world/europe/italy-coronavirus-antibodies.html>

7 <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-italy-testing/lombardy-becomes-latest-italian-region-to-start-own-coronavirus-tests-idUSKCN2251YH>

8 <https://www.statnews.com/2020/04/06/the-certified-recovered-from-covid-19-could-lead-the-economic-recovery/>

9 https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/chile-coronavirus-immunity-passport-antibody-testing-card/2020/04/20/8daef326-826d-11ea-81a3-9690c9881111_story.html

10 <https://www.coindesk.com/covid-19-immunity-passport-unites-60-firms-on-self-sovereign-id-project>
<https://finance.yahoo.com/news/bizagi-launches-coronapass-support-covid-120010201.html>

2. BAĞIŞIKLIK SERTİFİKALARININ YARATABİLECEĞİ MUHTEMEL SORUNLAR

Öncelikle bağışıklık sertifikalarıyla ilgili en önemli sorun Covid-19 geçirip iyileşen ve kanında antikor bulunan kişilerin gerçekten Covid-19'a karşı bağışıklığı olup olmadığıdır. Gerçekten de Dünya Sağlık Örgütü 24 Nisan'da yaptığı açıklamada¹¹ Covid-19 geçirip iyileşen ve kanında antikor bulunan kişilerin Covid-19'a bağışıklığı olup olmadığına dair herhangi bir bilimsel kanıtın mevcut olmadığını söylemiştir.

Ayrıca eğer varsa bile, Covid-19 geçiren kişilerin bu hastalığa karşı ne kadar süre ile bağışıklığa sahip olduğu da bilinmemektedir. En iyi ihtimalle 2-3 yıl, en kötü ihtimalle ise 2-3 ay tekrar enfekte olunmayacağı söylenmekteyse de İtalya'da, Çin'de ve Güney Kore'de enfekte olup iyileşmesine rağmen tekrar enfekte olan vakalar bildirilmiştir. Bu nedenle Covid-19 geçiren birinin bağışıklığa sahip olup olmadığı ve olacaksa da ne kadar süreyle bağışıklığa sahip olacağı kanıtlanmadan böyle bir uygulamaya başlamanın virüsün ikinci dalgasına neden olabileceği söylenmektedir.

Sahte testlerin ve sahte sertifikaların karaborsada satılmaya başlanacağı da öngörüler arasındadır ve testler kötüye kullanılabilecektir.

Öte yandan, alınan tedbirlere yeterince uymadığı için Covid-19 olanlar sertifika alıp çalışma hayatlarına dönebilecekken tedbirlere uyup enfekte olmayanlar evlerinde kalmaya devam edecek ve bu yüzden ayrımcılığa uğrayacaklardır. İşverenlerde de özellikle sertifika sahibi insanları işe alma eğilimi ortaya çıkabilecek ve bu durum hukuki ihtilaflara da yol açabilecektir.

Antikor testi yaptıran veya sertifika alan kişilerin sağlık verilerinin nerede ve nasıl saklanacağı ve bunların nasıl korunacağı, dijital bağışıklık sertifikasyon programlarının da bilgi güvenliği ve kişisel verilerin korunması alanında kurallara uygunluğunun nasıl sağlanacağı ve bu verilerin kullanılması ve saklanması standart uygulamaların nasıl geliştirileceği akla gelen diğer sorunlardandır.

3. TÜRKİYE'NİN PLANLADIĞI SİSTEM

Türkiye'de ise yukarıdakilere benzer şekilde Covid-19 geçirip kanında antikor bulunan kişilere sertifika verilmesi henüz gündeme gelmemiştir. Öte yandan Kültür ve Turizm Bakanlığı üst düzey sağlık ve hijyen koşullarını yerine getiren turistik tesislere "Sağlıklı Turizm Sertifikası" vermek üzere gerekli koşulları açıklamıştır.¹²

<https://medium.com/chiliz/chiliz-announce-socios-pass-a-covid-19-immunity-community-initiative-to-support-the-return-of-d797d48e4cb9>

<https://www.biospace.com/article/releases/centogene-and-ubirch-create-secure-blockchain-solution-for-the-successful-fight-against-covid-19/>

https://www.inkworldmagazine.com/contents/view_Content-microsite/2020-04-20/sicpa-covid-19-secured-immunity-passport/

¹¹ <https://www.who.int/news-room/commentaries/detail/immunity-passports-in-the-context-of-covid-19>

¹² <https://www.tga.gov.tr/sertifika-hakkinda-bilgi/>

Sağlıklı Turizm Sertifikasyon programı, “Yolcu sağlığı ve güvenliği”, “Çalışan sağlığı ve güvenliği”, “Tesislerde alınan önlemler” ve “Ulaşım araçlarında alınan önlemler” olmak üzere 4 ana başlıkta toplanmaktadır.¹³ Kültür ve Turizm Bakanlığı, bu sertifikasyonu alan ve değerlendirme sürecinde olan tesisleri, 01 Haziran 2020 tarihi itibarıyla Bakanlık web sitesinde duyurmaktadır.

Turizm tesisleriyle ilgili bu nitelikte bir sertifikanın verilmesi İspanya’da da gündeme gelmiş ve otelci dernekleri bu sertifikayı kendilerinin ücretsiz vereceğini açıklamıştır. Bu nitelikteki bir sertifikanın turistik tesislere verilmesi Yunanistan, Tunus ve Tayland gibi ülkelerde de gündemdedir.¹⁴

Diğer yandan yabancı turizm şirketleri de aralarında Türkiye’nin de bulunduğu bazı ülkeleri belirleyerek, özel turlar düzenlemeyi planlamaktadır. Misafirlerin turizm şirketinin kendi uçağı ile ve aktarmaları ile otele varışlarının izole şekilde temin edildiğı, otelin yine turizm şirketinin belirlediğı ya da sahibi olduğı otellerden oluşan bu tur paketlerinde misafirlerin havaalanında Covid-19 testi yaptıracakları aynı şekilde tüm mürettebatın da aynı şekilde kontrolden geçeceği söylenmektedir.

HES kodu uygulaması ise, Kontrollü Sosyal Hayat kapsamında, ulaşım ya da ziyaret gibi işlemlerinizde kurumlarla ve kişilerle, Covid-19 hastalığı açısından herhangi bir risk taşıyıp taşımadığınızı güvenli şekilde paylaşmanıza yarayan bir kod olarak tanımlanmaktadır. HES kodu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için tüm yurt içi uçuşlarda ve Türkiye çıkışlı yurt dışı uçuşlarda zorunluluk olarak getirilmiştir.

HES uygulaması gibi uygulamaların da kişisel verilerin korunması bakımından hassasiyetle değerlendirilmesi gereken uygulamalar olduğunun altını çizmek ve Kişisel Verilerin Korunması Kurumu’nun bu tür uygulamaların bundan böyle hayatımızda sıklıkla yer alacağı düşüncesi ile standartlar getirmesi yerinde olacaktır.

4. SONUÇ

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle;

- Covid-19 geçirip iyileşmiş ve kanında antikor bulunan kişilere bağışıklık sertifikası verilmesi fikrinin dünyanın birçok ülkesinde tartışıldığı ve bazı ülkelerde antikor testlerinin yapılmaya başlandığı, bazı ülkelerde sertifika verilmesi çalışmalarının başladığı görülmektedir.
- Bununla birlikte bağışıklık sertifikasıyla ilgili birçok endişe ileri sürülmüştür. Özellikle Dünya Sağlık Örgütü Covid-19 geçirip iyileşen ve kanında antikor bulunan kişilerin tekrar enfekte olmadığına dair bilimsel kanıtın bulunmadığını söylemiştir.

¹³ <https://www.tga.gov.tr/wp-content/uploads/2020/05/tesislerdeAlinanOnlemler.pdf>

¹⁴ <http://www.turizm gazetesi.com/news.aspx?id=90264>

- Türkiye’de ise bu şekilde kişilere bir bağıışıklık sertifikası verilmesinden ziyade belirli kriterleri karşılayan turistik tesislere Sağılıklı Turizm Sertifikası verilmesi söz konusudur ancak yayınlanan kurallar detaylı hijyen kurallarından ibaret gibi görünmektedir, herhangi bir test / kontrol şartı getirilmemiştir. Otellerin bu sertifika almaları akabinde daha ileri önlemler alması da gündeme gelebilir, sağılık kontrolü ya da test uygulaması, misafirlerin günlük sağılık durumlarının kontrol edilmesi gündeme gelebilir. Bu gibi durumlarda kişisel verilerin korunması ilkelerine hassasiyet gösterilmelidir.
- Türkiye’de HES kodu uygulaması da kişilerin antikor testi yaptırtmasını zorunlu kılmıyor. Bu kod, sadece seyahat ve ulaşım firmalarına, Sağılık Bakanlığı servisleri üzerinden kişi ile ilgili güncel bir riskin olup olmadığını sorgulama imkanı sağılıyor. Alınan sorgulama kapsamında Sağılık Bakanlığı’nın bildirdiğı bir risk varsa seyahat onaylanmıyor. Dolayısıyla, kişi herhangi bir şikayetle sağılık kurumlarına müracaat etmediyse ya da daha önce bir teması olduğı sağılık kurumlarınca kayıtlara işlenmediyse, HES kodu, kişinin seyahat etmesini engellemeyecektir. Yine de bu kod, Sağılık Bakanlığı kayıtlarında bir risk görünmemekle birlikte seyahatine izin verilen bir kişi nezdinde seyahatten sonra riskli bir durumun gerçekleşmesi halinde seyahat sırasında temas halinde olduğı kabul edilebilecek diğeryolcu ve görevlilerle de iletişime geçilmesine ve onlara bilgi verilmesine yardımcı olmak üzere kullanılacaktır.